

A RÓMAI KOR LELE- TEI AZ ÚJJAÉPÜLŐ OBUDAN

244

Fortuna istenasszonyt
ábrázoló szobor feje
a Búvár utcai villa
feltárásából
(Molnár Ilona
felvétele)

Fővárosunk romantikus negyede — ódon földszintes házaival, a leanderes udvarokkal, Krúdyt idéző kiskocsmáival egyetemben — már a múlté. Új, vasbeton város épül, tizemeletes házigyári házakkal, távfűtéssel és összkomforttal. Óbuda azonban „ó” jelzőjét nem a most lebontásra kerülő roskatag, múlt századbeli épületeinek köszönheti. A középkorban, már az Árpád-házi királyok korában jelentős település volt; a XIV. században pedig itt állott az úgynevezett királynői vár. De a régészek munkája nyomán sokkal régebbi emlékek is felszínre kerültek Óbudán. Főként a római kori — az idősámításunk első négy évszázadából való — anyag értékes.

A mai Óbuda központjától mintegy három km-re északra fekvő Aquincumi Múzeumot és a körülötte levő rommezőt szinte mindenki ismeri. A közhasználatban ezt és csak ezt a területet szokták Aquincumnak nevezni — pedig az ókori városnak ott csak egy része volt. A mai múzeumépület körül terült el a körülbelül 500×600 méteres, fallal körülvett, úgynevezett polgárváros. A mai Szentendrei út és a HÉV vonala nagyjában közepén vágja ketté e várost. A Szentendrei úttól nyugatra levő területen még csak kisebb kutatások voltak, de a városfalakat már feltárták, s így a település kiterjedését ebben az irányban is ismerjük.

A római korban azonban nemcsak ezt a polgári települést nevezték Aquincumnak, hanem a mai Óbuda központjában, a Fő tér — Flórián tér — környékén levő katonai tábornak és az azt körülvevő táborvárost is. Ennek területe nagyjában akkora, amekkorát mellélélt térképünk szemléltet. Tehát ez a katonai vagy táborváros Aquincumnak nagyobb és fontosabb része volt, mint a közismert polgárváros. De míg ez utóbbinak a maradványait — lévén beépítetlen területen — ki lehetett ásni, a katonai tábornak és környékének a területén nem lehetett nagyobb arányú régészeti kutatásokat vé-

gezni az ott álló lakóházak miatt. Erre csak most, az óbudai szanálások keretében nyílt mód.

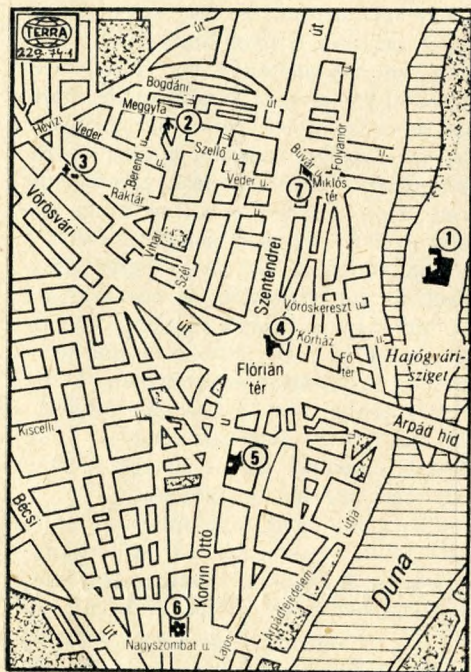
Fürdő, palota, villa

Egy-két érdekes emlék azért Óbuda belső területén is napvilágra került. Már 1778-ban megtalálták a mai Flórián tér 3. számú ház alatt (a Felszabadulás mozinál) az ókori katonai fürdő maradványait. Egy meszesgödör ásásakor bukkantak rá; Schönwisner István, a pesti egyetem tanára kiásatta, s még abban az évben egy latin nyelvű könyvben ismertette ennek a katonai fürdőnek egy padlófűtéses helyiségét. Ez volt egyébként az első szakszerű, tudományos igényű régészeti feltárás nemcsak fővárosunk, hanem hazánk területén is. A feltárt maradványokat Mária Terézia rendeletére a helyszínen megőrizték. Az elmúlt évtizedek során az i. sz. II—III. századból való fürdőnek további helyiségei kerültek napvilágra.

A legmonumentálisabb építészeti emlékek egyike, amelyet hazánk területén régészek ásója felszínre hozott, a Hajógyári szigeti helytartói palota. Ez körülbelül 83×106 méteres — tehát a mai szemmel nézve is lenyűgöző méretű — épülettömb volt. Benne lakott a császár helytartója, legátusa, aki egy személyben a tartomány közigazgatásának a parancsnoka is volt. Természetesen ez a palota szintén központi fűtéses; a reprezentációs termék padlója apró kőkockákból kirakott, szövevényes mintázatú mozaik. A palotához külön fürdőszármány tartozott, különböző hőfokú úszómedencékkel. Sajnos, a hajógyári építkezések miatt a feltárt maradványokat vissza kellett temetni, s most a fölszedett mozaikpadlónak csak egy kis részét tekinthetjük meg az Aquincumi Múzeumban.

Magyarország legszebb római kori mozaikpadlóit azonban eredeti helyükön láthatjuk a Meggyfa utcai úgynevezett Hercules-villában. Az 1958-tól 1967-ig folyó ásatási és helyreállítási munkák során egy kis romkert létesült ott, s ennek vé-

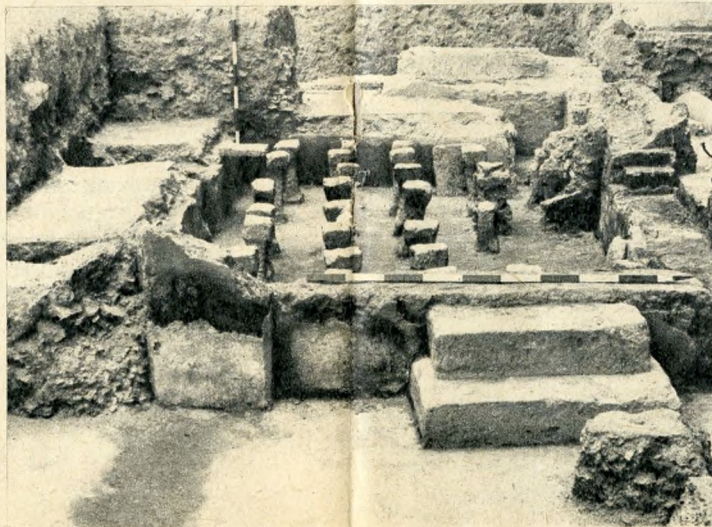
Térképünk az Obudán található jelentősebb római kori emlékek helyét tünteti fel: 1. a helytartói palota; 2. a Hercules-villa; 3. az ókeresztény temetőkápolna; 4. az ókori katonai fürdő; 5. a római kori lakóépület és fürdő falai között: helytörténeti múzeum; 6. az amfiteátrum; 7. a Búvár utcai feltárás

Miközben kiásták a földet egy új épület alapozásához, egy réginek az alapjába beépített római szarkofágra bukkantak (Bojtár Ottó felvétele)

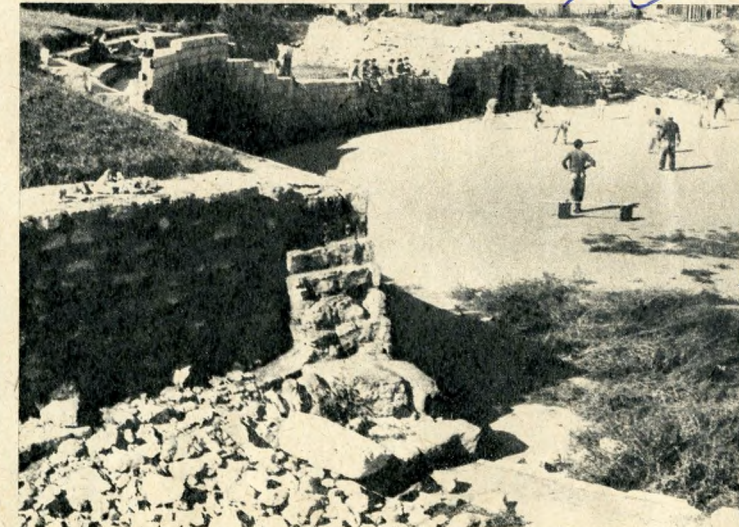
A Búvár utcában újabban feltárt II. századbeli épület részlete. A szoba padlóját tartó

Részlet a Hercules-villa mozaikpadlójából (dr. Bérczi Loránt felvétele)

oszlopocskák között áramlott a meleg levegő (Molnár Ilona felvétele)

Az óbudai amfiteátrum részlete (Sztachó Gyula fényképpályázati felvétele)

dőépületei alatt egy II—III. századbeli villának viszonylag jó állapotban ránk maradt építészeti emlékeit tekinthetjük meg. Két helyiség mozaikpadlója *Herculesnek*, a görög—római mitológia nagy erejű félistenének mítoszát szemlélteti. A Deaineira és Nesszosz kentaur történetét meglevenítő mozaik elsősorban élénk színeivel és különleges technikai finomságával tűnik ki. Egy cm²-én nyolc-kilenc — különböző színű — kis kőköckét találunk; eszerint a 124×68 cm-es középkép körülbelül 60 ezer mozaikszemcséből készült. Egy másik mozaik *ökölvívókat* ábrázol; a majd 1800 éves sportjelenet felidézi az ókori világot, amikor a küzdők nem ökölvívókesztyűt használtak, hanem *fémszögekkel kivert szíjat* tekertek az öklükre.

A Hercules-villától délnyugatra, a mai Raktár utca és Kunigunda utca sarkánál egy lóhere alakú, háromkaréjos *ókeresztény temetőkápolnát*, úgynevezett cella trichórárt tártak fel még 1930-ban. Ennek tartósított és kiegészített alapfalai is eredeti helyükön láthatók. A cella trichóra körül az i. sz. III—IV. században *temető* volt, s ugyancsak temető, de IV—V. századi terület el a Hercules-villától északra, körülbelül a mai Filatori gát HÉV-álmóságáig.

A katonai tábor

A katonaváros déli felében, a Korvin Ottó u. 63. szám alatt egy kis *helytörténeti múzeumot* létesítettek az ott előkerült római kori lakóépület és fürdő tartósított falai között. Ez a *Táborvárosi Múzeum* jelenleg helyreállítás miatt *zárvan van*.

Minden óbudai járókelő ismeri a katonavárost délről határoló Nagyszombat utcai *amfiteátrumot*. Nézőterén egykor 16 ezer *személy* számára volt ülőhely, s küzdőtere nagyobb volt, mint Róma Colosseumáé. Népstadionunk ókori elődje — a közelében talált feliratos kőtábla tanúsága szerint — az i. sz. II. század közepén épült. Porondján kocsiversenyeket, állatviadalokat és gladiátori játékokat ren-

Castricius centurio — százados — aquincumi siremléke az i. sz. I. század végétől

A távfűtés árkát ásva előkerült ókori mozaikpadló részlete (dr. Bérczi Lóránt felvétele)

X

1974 JUL 19

ÉLET ÉS TUDOMÁNY

Budapest

902.6

dezhettek (a labdarúgást még nem ismerték a rómaiak!).

Mint fentebb már említettük, a mai Óbuda központjában volt a katonai tábor, a *castrum*. Az i. sz. I. század végétől jó három évzáradon át *egy légió* állomásozott ott. Ez körülbelül *hatezer főt* jelentett, illetőleg a szokásos kíségető és műszaki alakulatokkal együtt *8–10 ezer fő* is lehetett. A rómaiak nagyjában egységes tervek szerint építették ezeket a katonai táborokat; általában *téglalap* alakúak és *400×600 méter*esek voltak. A tábor *fal* vette körül, s e falon kívül még töltés és árok is húzódott. Mind a *négy* oldalon *kapu* nyílt, amelyeken át egy-egy *főutca* vezetett a közepén levő *parancsnoksági épület* és *tábori szentély* felé. Ezek az épületek, valamint a tisztis és a legénységi szállások, raktárak, istállók stb. — mondhatjuk — típusépületek voltak, s a táboron belül általában eleve meghatározott rend szerint helyezkedtek el. Ennek a légiós tábornak a felkutatása jelenleg a legfontosabb feladat és a legizgalmasabb régészeti probléma Óbudán. A feltárást bonyolítja, hogy a római uralom négy évszázada alatt *nemcsak egy* tábor volt ott, illetőleg a megismétlődő ellenséges támadások során elpusztult *castrumot* nem feltétlenül pontosan a régi helyén építették fel újra.

Sajnos az Óbudán folyó *építkezések* és *földmunkák* nem mindig teszik lehetővé a régészek számára, hogy nagyobb felületeket is feltárjanak, átkutassanak. Az építvállalatoknak és a múzeumi dolgozóknak *kölcsönösen tekintettel kell lenniük* egymás munkájára — s ez, meg kell vallanunk, néha *nem is olyan egyszerű dolog*. Az építkezésen határidők vannak, amelyeknek a megtartása közérdek, de az ott dolgozók egyéni érdeke is, hiszen ettől függ a jövedelmük. Az ókori maradványok felkutatása azonban nemzetközi viszonylatban is jelentős tudományos feladat, amelynek végrehajtásában nehéz megadni a határidőt, hiszen a régész se lát bele a földbe, nem tudhatja, hol mi fog előkerülni. Szerencsére az elmúlt évek

során Óbudán kölcsönösen megismerték egymás munkáját az új házak építői és az ókori épületek feltárási, s ez lehetővé teszi, hogy munkájukat *összehangolják*. Így minden reményünk megvan arra, hogy mire az óbudai szanálás befejeződik, a római kori katonai táborok elhelyezkedésével is tisztában leszünk.

Az újabb mozaiklelet

A tábort körülvevő katonaváros területén az utóbbi év során is sikerült néhány jelentősebb ókori *épületet* feltárni. A televízió nézői is láthatták 1973 júniusában a *Búvár* utcában feltárt (*képünkön* is látható), az i. sz. II. századból származó épületet. A sok kis oszlop a központi fűtéshez tartozott; ezek tartották a szoba padlóját, mert — meleg levegővel — az egész helyiséget alulról fűtötték. (Tehát az oszlopocskák között keringett a meleg levegő.) Ennek az épületnek az eredeti rendeltetése még bizonytalan, idáig ugyanis csak részben lehetett feltárni. De már ez is több 500 m²-nél, tehát mindenképp nagy méretű, *jelentős* építmény volt. Ezt bizonyítják egyébként *falfestményei* is, valamint *Fortunának*, a szerencse istennőjének ott előkerült *szobra*.

Ettől a *Búvár* utcai épülettől mintegy 50 méterre ez év januárjában a modern távfűtés árkát ásva mintázott ókori *mozaikpadló* került napfényre (lásd képünket). Az építvállalatok megértése és a Fővárosi Tanács hathatós intézkedése révén ez a mozaikpadló — és a *Búvár* utcai épület is — *eredeti helyén maradt*. Az építkezések idejére ugyan biztonsági okok miatt a Budapesti Történeti Múzeum *visszatevette* ezeket, de néhány év múlva — a környezet megfelelő kialakítása és bizonyos védőépületeknek az emelése után — ismét megtekinthetők lesznek. Így fővárosunk újabb műemlékekkel gazdagodik, s a házigyári épületek egyhangúságát is feloldja a parkosított környezetben, modern vonalú védőépületekben bemutatandó ókori emlékek sora.

Dr. Wellner István
régész